

1

CATECHE/ SIS RELIGIONIS

CHRISTIANÆ, QVÆ TRA-
DITVR IN ECCLESIIIS ET
SCHOLIS PALA-
TINATVS

HEYDELBERGÆ.
EXCVDEBANT MICHAEL SCHIRAT,
ET IOANNES MAYER,
ANNO M D LXIIL

MARCI. VIII.

Qui erubuerit me & sermones meos in generatione hac adultera & peccatrice, hunc erubescet etiam filius hominis, cum venerit in gloria patris sui cum sanctis angelis.

FRIDERICVS

DEI GRATIA PALATINVS

RHENI, AC SACRI IMPERII RO-

MANI ELECTOR, OMNIBVS

QUIBVS COMMISSA EST

cura Ecclesiarum, & Scho-

larum, quæ sunt in

Palatinatu,

S. D.

POSTQVAM,
quid nostri
sit muneris,
ex verbo dei
atq; ex natu-
ra ipsa cogno-
uimus, nosq;

in eo, ipsi potissimum, qui id nos-
bis imposuit, Deo Opt: Max:
parere oportere: statuimus vt ni-
hil esset, in quo tam in vniuersa
vita laboraremus, quam vt &
nostræ conscientiæ satisfacere-
mus, & nostrorum saluti, quan-

A ij tū

tum in nobis esset, cōsuleremus.
Cū autem non satis esse exi-
stimarem, nos ita consilio &
ratione iustitiam administrare,
vt nostræ fidei commissi populi,
ius & honestatem colentes, pla-
cidè tranquillèq; viuerent, nisi
eò etiam perducerentur, vt Deū
creatorem suum ac redemptorē
ex verbo ipsius rectè cognosce-
rent: (nam id vnicum est firmū
fundamentum cū cæterarum
virtutum, tum vel maximè om-
nis obedientiæ & verę erga Deū
pietatis) cœpimus toto animo
de ista re cogitare, nihil cupien-
tes prætermittere, quod ad eam
beatitudinem, tum parandam,
tum conseruandam pertineret.
Etsi autē & ab ijs qui nos proxi-
mè antecesserunt cognatis nos-
tris Palatinis ac Electorib (quo-
rum memoriam cum amore &
reuerētia vsurpamus) varia, vti-
liter

liter & piè instituta sunt, ad glo-
riam Dei illustrandam, & popu-
lum in officio retinendū: tamen,
vt ipsi in principio gubernatio-
nis nostræ experti sumus, nō ea
adhibita est diligētia in illis exco-
quendis, & ad vtilitatem publi-
cam accommodandis, quā
par fuerat in re tanta adhiberi.
Quocirca minimè mirum est, si
ij, qui sperati erant fructus, perci-
pi non potuerunt. His rebus
permoti sumus, vt non solum,
quæ ab ipsis rectè instituta essēt,
reuocaremus ac restitueremus:
verū etiam, vt quæ minū s fir-
ma essent, fulciremus: quæ verò
corrupta & deprauata essent, ea
emendaremus & corrigeremus.
Iacebant Scholæ, tenera iuuen-
tus negligebatur, nulla erat in re-
ligione Christiana certa & con-
sentiens institutio. Itaq; vel ma-
lè, vel ad nullam certā normam,
b ij sed

sed ad cuiusq; arbitrium iuuentus erudiebatur, vel omnino nō informabatur, sed rudis profus & impolita relinquebatur. Ex quo, prohi dolor, cū alia infinita mala extiterunt, tum illud in primis, vt aut vera religione nō instructi, aut varijs erroribus implicati, aut non necessarijs questionibus onerati, infeliciter cū summa inscitia adolescerent.

Cum has tantas calamitates inueneremur, et id quod res est cogitaremur, videlicet nec Ecclesiam, nec Rempublicam, atque adeò ne familias quidem constitui, nec vllum honestati aut disciplinae inter ciues locum esse posse: nisi rudis iuuentus à primis annis, vna & consentiēti voce ad veram sinceramq; religionem instrueretur, assidueq; in ea exercitaretur: rei necessitas fecit, vt huic malo, qua possimus rationē

one, quàm celerrimè occurrere
mus: ne in hac non postrema
nostri muneris parte, debitum
officiũ, meritò à nobis desidera
ri possit. Quapropter Theos
logis nostris, & quibus in nostra
ditione, præcipua Ecclesiarum
cura est commendata, negotiũ
dedimus, vt Catechesin religio
nis Christianæ, ex verbo Dei,
Germanicè & Latinè conscriber
rent, quò in posterum, non iu
uentuti solùm rectiùs prospicia
tur: sed quò concionatores etiã
& ludimagistri, certam habeant
& definitam formam, ad quam
iuuentutem in templis & scho
lis informent, ne pro suo arbitrio
noua subinde instituant, aut ea
tradant, quæ verbo Dei non sint
consentanea. Vestrum nunc
porrò erit, cum ob gloriam Dei,
tum ob vestram, eorúmque, qui et
nostræ & vestræ fidei concrediti

A iiij sunt

sunt, salutem, hanc Catechesin
grato animo excipere, eam pue-
ris, cum in Scholis, tum in Eccle-
sijs proponere, eorumq; auribus
& animis assidue ac diligenter in-
culcare, quò eam vita & factis
paulatim exprimere assuescant.
Quod si à vobis, vt & fides ves-
tra & munus diuinitus imposi-
tum postulat, præstitum fuerit:
optimã spem habemus fore, vt
Deus Opt: Max: propter Chris-
tũ nostri miserus, pœnas quas
meriti sumus, remittat, & pro pa-
terna sua bonitate vestros labo-
res secundet, totiq; regioni be-
nefaciat. Quod vt ab eo toto
pectore contendimus: ita vos
etiam atq; etiam monemus,
vt nostram de vobis spem
magis magisq; confir-
mare & augere
studeatis.

I
CATECHE-
SIS RELIGIONIS
CHRISTIANAE.

¶ *Que est unica tua consolatio in vita & in morte?*

QUOD D ANIMO
 pariter & cor-
 pore ^a, siue vi- ^a 1. Cor. 6.
 uam, siue mo- ^{d. 19.}
 riar ^b, nō meus, ^b Rom. 14.
 sed fidissimi do- ^{b. 2.}
 mini & serua- ^c 1. Cor. 3.
 toris mei **I E S V** ^{d. 23.}
^d 1. Pet. 1. c.

CHRISTI sum propius ^e, qui pretio-
 so sanguine suo, pro omnibus pecca- ^{1. Ioh. 1. c. 7.}
 tis meis plenissimè satisfaciens ^d, me ^{& 2. a. 2.}
 ab omni potestate diaboli liberauit ^e, ^c 1. Ioh. 3.
 meque ita cōseruat ^f, vt sine volunta- ^{b. 8.}
 te patris mei cœlestis, ne pilus quidē ^f Ioh. 6. d.
 de meo capite possit cadere ^g: imò ^g Matt. 10.
 verò etiam omnia saluti meæ seruire ^{30.}
 oporteat ^h: Quocirca me quoque suo ^{Luc. 21. d. 18.}
 sancto Spiritu de vita æterna certum ^h Rom. 8.
^{e. 28.}

a 1. Cor. 1. d. 11. & 5. a. facit^a, utque ipsi deinceps viam, promptum ac paratum reddit^b.

5. Eph. 1. c. 14. 2 Quot sunt tibi scitu necessaria, ut ista consolatione fruens, beatè uiuas & moriaris?

Rom. 8. c. 16. b Rom. 8. c. 14. Tria^c. Primum, quanta sit peccati mei & miserix meæ magnitudo^d. Secundū, quo pacto ab omni peccato & miseria liberer^e. Tertiū, quam gratiā Deo pro tanta liberatione debeam^f.

c Luc 14.

g. 47.

1. Cor. 6. b.

11.

Tit. 3. 2. 3.

d Ioh. 9. g.

41. & 15. b. 7.

e Ioh. 17. 2.

3.

f Ephes. 5.

c. 10.

PRIMA PARS

DE HOMINIS

MISERIA.

3 Unde tuam miseriam cognoscist

Ex lege Dei g.

g Rom. 3.

c. 10.

4 Quid à nobis postulat Lex Dei?

Id docet nos Christus summatim:

Matth. 22. Diliges Dominum

Deum tuum, ex toto corde tuo,

ex tota anima tua, ex tota cogitatione tua, & ex omnibus vis

ribus

ribus tuis. Istud est primum, & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximū tuū sicut te ipsum. Ab istis duobus mandatis, tota Lex & Prophetæ pendent.

5 Num hæc omnia perfectè seruare potes?

Minimè^a: Natura enim propensus sum ad odium Dei & proximi^b.

6 Num ergo Deus hominem ita prauum & peruersum condidit?

Nequaquam^c: Imò verò bonum & ad imaginem sui condidit eum^d, hoc est, vera iustitia & sanctitate præditū, vt Deum creatorem suum rectè cognosceret, ex animo diligeret, cum eo beatus in æternum viueret, idque ad eum laudandum & celebrandum^e.

7 Vnde igitur existit hæc natura humane prauitatis?

Ex lapsu & inobediētia primorum parētum Adami, & Eux^f: Hinc natura nostra ita est deprauata, vt omnes in peccatis cōcipiamur & nascamur^g.

^a Rom. 3. b.

10. c. 23.

1. Ioh. 1. d. 8.

^b Rom. 8.

b. 7.

Eph. 2. a. 3. ^d

^c Gen. 1. d.

31.

^d Gen. 1. e.

26. & 27.

^e 2. Cor. 3.

d. 18.

Col. 3. b. 10.

Eph. 4. f. 24.

^f Gen. 3.

Rom. 5. b.

12. d. 18. 19.

^g Psal. 51.

b. 7.

Gen. 5. a. 3.

B An uerò adeò corrupti sumus, ut ad bene agendum prorsus non simus idonei, & ad omne uitium proclines?

a Ioh. 3. 2. Certè ^a, nisi per Spiritum sanctum
6. regeneremur ^b.
Gen. 6. b. 5.

Iob. 14. 24. **D** An non igitur Deus homini iniuriam facit, qui ab eo in lege flaguet, quæ præstare non queat?
& 15. b. 16.
& 45.
Ier. 53. b. 6.

b Ioh. 3. 2. 5. Minimè: ^c Nam Deus hominē talē
c Eph. 4. f. condiderat, ut ea præstare posset: verum homo, impulsore Diabolo ^d, sua ipsius cōtumacia, se & omnem posteritatem diuinis illis donis orbauit.
24. & 25.
d Luc. 10.
1. 30. & c.

10 Nam Deus hanc contumaciam & defectiōnem hominis dimittit impunitam!

e Rom. 7. Imò ^e verò horrendis modis irascitur, tum ob innata nobis peccata, tum ob ea quæ ipsi committimus, eaque iustissimo iudicio præsentibus & æternis supplicijs punit, quemadmodum ipse pronunciat: Maledictus omnis qui non permanet in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut ea faciat ^f.
b 12.
Heb. 9. g. 27
f Deut. 27. 1. 26.
Gal. 3. b. 10.

11 *An non igitur Deus etiam est misericors?*

Est ille quidem misericors ^a, ve- ^a Exo. 34.
 rum ita, vt etiam sit iustus ^b. Quapro- ^b Exo. 10.
 pter postulat eius iustitia, quod aduer- ^b 5.
 sus summam Dei maiestatem com- ^{Psal. 5. 2. 5.}
 missum est, id quoque vt summis, hoc ^{2. Cor. 6. 6.}
 est, sempiternis cum animi tum cor- ^{14.}
 poris supplicijs luatur.

SECUNDA

PARS DE LIBERA- TIONE HOMINIS.

12 *Quoniam igitur iusto Dei iudicio, temporali-
bus & aternis poenis obnoxij sumus: est
ne reliqua ulla ratio aut uia, qua his poe-
nis liberemur, & Deo reconciliemur?*

Vult Deus suae iustitiae satisfieri ^c: ^c Exo. 10.
 quocirca necesse est, vel per nos, vel ^{a. 5. & 23. b.}
 per alium satisfaciamus ^d. ^{7.}

13 *Possumusne ipsi per nos satisfacere?*

Nulla ex parte: quin etiã debitum ^e ^e Iob 9. 23.
 in singulos dies augemus ^e. ^{& 15. b. 15.}
^{Mat. 6. b. 21.}

14 *Potestne*

14 Potestne ulla creatur arum, in caelo uel in terra, quae tantum creatura sit, pro nobis satisfacere?

a Heb. 1. d.

14.

b Psal. 130.

4.3.

Nulla: Nā principio non vult Deus, quod homo peccauit, id in vlla alia creatura plectere^a. Deinde nec potest quidem, quod nihil nisi creatura sit, iram Dei aduersus peccatum sustinere, & alios ab ea liberare^b.

15 Qualis ergo querendus est Mediator & Liberator?

c 1. Cor. 15.

c. 21.

Iere. 23. b. 6.

Ier. 53. c. 9.

1. Cor. 5. d.

21.

Heb. 7. d. 16.

Ier. 7. c. 14.

Rom. 8. a. 3.

Ier. 33. c. 15.

d Rom 5.

b. 12. c. 15.

e 1. Pet. 3.

d. 18.

Ier. 53. a. 3. 4.

5. d. 10. 11.

Qui verus quidem homo sit, ac perfecte iustus, & tamē omnibus creaturis potentior, hoc est, qui simul etiam sit verus Deus^c.

16 Cur necesse est eum uerum hominem, & quidem perfecte iustum esse?

Quia iustitia Dei postulat, ut eadē natura humana quae peccauit, ipsa p peccato depēdat^d: qui verò ipse peccator esset, pro alijs dependere non posset^e.

17 Quare oportet eum simul etiam uerē Deum esse?

Vt potētia suae diuinitatis, omnes irae diuinæ

quinæ, carne sua sustinere^a, nobisque
amissam iustitiam & vitam reparare
ac restituere possit^b.

18 *Quis autem est ille Mediador, qui simul
est & uerè Deus, & uerus, ac perfectè
iustus homo?*

Dominus noster Iesus Christus^c,
qui factus est nobis Sapientia à Deo,
Iustitia, Sanctificatio & Redemptio^d.

19 *Vnde id scis?*

Ex Euangelio, quod Deus primùm
in paradiso^e patefecit: ac deinceps
per Patriarchas, & Prophetas propa-
gavit^f: Sacrificijs, reliquisque cere-
moniis legis adumbravit^g: Ad extre-
mum verò, per filium suam vnigeni-
tum compleuit^h.

20 *Nam igitur omnibus hominibus qui in Ada-
mo perierant, per Christum salus redditur?*

Non omnibus, verùm ijs tantùm qui
vera fide ipsi inseruntur, eiusque bene-
ficia amplectunturⁱ.

Gal. 4. 4. i Ioh. 1. b. 11. & 3. d. 36. Iel. 53. d. 11. Psal. 1. d. 11.
Rom. 11. b. 17. c. 19. Heb. 4. a. 1. & 10. g. 39.

21 *Quid est fides?*

Est non tantum notitia, qua firmi-
 ter assentior omnibus quæ Deus nobis
 in verbo suo patefecit ^a, sed etiã certa
 fiducia ^b, à Spiritu sancto ^c, per Euã-
 gelium ^d in corde meo accensa, qua
 in Deo acquiesco, certò statuens, non
 solum alijs, sed mihi quoque remis-
 sionem peccatorum, æternam iustitiã,
 & vitam donatam esse ^e, idque gratis
 ex Dei misericordia, propter vnus
 Christi meritum ^f.

Quenam sunt illa quæ necesse est homi-
 nem Christianum credere?

Omnia quæ nobis in Euãgelio pro-
 mittuntur ^g, quorum summa in Sym-
 bolo Apostolico, seu in capitibus ca-
 tholicæ & indubitatae omnium Chri-
 stianorum fidei, breuiter comprehen-
 ditur.

22 *Quod est illud Symbolum?*

Credo in Deum patrẽ, omnis
 potẽtem, creatorẽ cœli & terræ,
 Et in Iesum Christum, filium
 eius

eius vnigenitum, Dominum nos-
 trum, qui conceptus est de Spi-
 ritu sancto, natus ex Maria vir-
 gine, passus sub Pontio Pilato,
 crucifixus, mortuus & sepul-
 tus, descendit ad inferna, tertio
 die resurrexit à mortuis, ascendit
 ad cælos, sedet ad dextram Dei
 Patris omnipotentis, inde ven-
 turus est iudicatū viuos & mors-
 tuos.

Credo in Spiritum sanctum.
 Credo sanctam Ecclesiam ca-
 tholicam, sanctorum commu-
 nionem, remissionem peccato-
 rum, carnis resurrectionem &
 vitam æternam.

24 In quot partes distribuitur hoc Symbolum?

In tres partes. Prima est de æter-
 no Patre, & nostri creatione. Altera est
 de Filio, & nostri redemptione. Ter-
 tia est de Spiritu sancto, & nostri san-
 ctificatione.

B 25 Curo

a Deut. 6. 25 *Cum una sit tantum essentia diuina^a : cur
 2,4. tres istos nominas, Patrem, Filium &
 Spiritum sanctum?*

Quia Deus ita se in suo verbo pate-
 fecit^b, quòd tres hæ distinctæ perso-

b Ies. 61. a. nō sint vnus ille verus & æternus Deus.
 1.

Psal. 110. a, 1

Mat. 3. d, 16.

17. & 28. d,

19.

1. Ioh. 5. b, 7

c Gen. 1.

Psal. 33. a, 6.

d Psal. 104

& 115. a, 3.

Matt. 10. c,

29.

Heb. 1. a, 3.

e Ioh. 1. b,

12.

Rom. 8. c, 15

Gal. 4. a, 5,

6. 7.

Eph. 1. a, 5.

f Psal. 55. d,

23.

Mat. 6. c, 25,

26.

Luc. 11. c, 22

DE PATRE.

26 *Quid credis cum dicis, Credo in Deum pa-
 trem omnipotentem, creatorem cæli &
 terræ?*

Credo æternum Patrem domini no-
 stri Iesu Christi, qui cælum & terram,
 cum omnibus quæ in ijs sunt, ex nihi-
 lo creauit^c, quique eadem æterno suo
 consilio & prouidētia sustentat ac gu-
 bernat^d: propter Christum, Deum
 meum & patrem meum esse^e: Itaque
 sic ei cōfido, sic in eo acquiesco, vt non
 dubitem, quin prouisurus sit omnibus,
 tum animo tum corpori meo necessa-
 rijs^f: Quinetiam, quæ mihi mala in
 hac ærūnosa vita immittit: ea in meā
 salu-

salutē sit conuersurus^a, cū & facere id
possit, vt omnipotens Deus^b, & face-
re id velit, vt benignus pater^c.

27 *Quid est Providentia Dei?*
c Rom. 8.
c, 28.
b Rom. 10.
c, 11.
c Mat. 6. d,
23, & 7. d, 9.

Omnipotens & vbique presens Dei
vis^d, qua cælum ac terram, cū omni-
bus creaturis, tanquam manu sustinet
ac gubernat^e: vt omnia quæ terra na-
scuntur, pluuia item & siccitas, fertili-
tas & sterilitas, cibus & potus^f, bona
& aduersa valetudo^g, diuitiæ & pau-
pertas^h, omnia denique non temerè,
aut fortuito, sed paterno eius consilio
& voluntate contingant.

28 *Quid nobis prodest hæc cognitio Creatio-
nis & Providentiæ diuinæ?*
d Act. 17. e,
25, &c.
e Hebr. 1.
3, 3.
f Ier. 5. f, 24
Act. 14. c, 17
g Ioh. 9.
3, 3.
h Prou. 12.
1, 1.

Ut in aduersis patientesⁱ, in secun-
dis grati simus^k, in futurū verò opti-
mam in Deo fidissimō patre spem re-
positam habeamus^l, certò sciētes, ni-
hile esse, quod nos ab eius amore ab-
strahat^m, quādoquidem omnes crea-
turæ ita sunt in eius potestate, vt sine
eius arbitrio, non modò nihil agere,

i Rom. 5,
2, 3.
Iaco. 1, 2, 3.
Iob. 1. d, 21.
k Deut. 8.
c, 10.
l 1. Thess. 5. c.
18.
m Rom. 5, 2,
5, 6.
m Rom. 8.
5, 38, 39.

a *Iob. 1. c.* sed ne moueri quidem possint ^a.

12. & 1. b. 6.

Prou. 21. a. 1

Act. 17. c. 18

DE FILIO.

29 *Quare Filius Dei appellatur Iesus, hoc est, Saluator?*

Quia nos saluat ab omnibus peccatis nostris ^b: Nec vlla salus aliunde peti debet, nec alibi reperiri potest ^c.

b *Mat. 1. d.*

21.

Heb. 7. d. 15.

c *Act. 4. b.*

12.

30 *Creduntne igitur illi in unicum Seruatorem Iesum, qui à Sanctis, aut à se, aut aliunde felicitatem aut salutem quærum?*

d *1. Cor. 1.*

b. 13. c. 31.

Gal. 5. a. 4.

e *Heb. 12.*

a. 1.

Ies. 9. a. 6.

Col. 1. c. 19.

20. & 2. b.

10.

Io. 1. b. 16.

Ps. 45. b. 8

Heb. 1. c. 9.

Non: Etsi enim verbo quidē eo Seruatore gloriantur, re ipsa tamen abnegāt unicum Seruatorem Iesum ^d. Necessesse est enim, aut Iesum non esse perfectum Seruatorem, aut qui eum Seruatorem vera fide amplectuntur: eos omnia in ipso possidere, quæ ad salutem requiruntur ^e.

31 *Quare appellatur Christus, hoc est, unctus?*

Quòd à Patre ordinatus, & Spiritu sancto unctus sit ^f summus Propheta

ac

ac Doctor^a, qui nobis arcanum confi-
 lium & omnem voluntatem Patris, de
 redemptione nostri patefecit^b: & sum-
 mus Pontifex^c, qui nos vnico sacrifi-
 cio sui corporis redemit, ac assidue
 pro nobis apud patrem intercedit^d:
 & Rex, qui nos suo verbo & Spiritu gu-
 bernat, & partam nobis salutem tue-
 tur ac conseruat^e.

32 *Cur uerò tu Christianus appellaris?*

Quòd per fidem, membrum sum Ie-
 su Christi^f, & vnctionis ipsius parti-
 ceps^g, vt & nomen eius confitear^h,
 méque sistam ipsi uiuam gratitudinis
 hostiamⁱ, & in hac vita, cōtra pecca-
 tum & Satanam, libera & bona con-
 scientia pugnem, & postea aeternum
 cum Christo regnum in omnes crea-
 turas teneam^k.

33 *Quam ob causam Christus uocatur filius
 Dei unigenitus, cum nos quoque simus fi-
 lij Dei?*

Quia solus Christus est coeternus &

ⁱ Rom. 6, b, 11. Apoc. 1, b, 6. ^k 1, Timio. 1, c, 19-2, tim. 2, b, 12.

^a Deur. 18,
 c, 15.

Act. 3, d, 22.

^b Ioā. 1, c,

18. & 15, c,

15.

^c Psal. 110.

Heb. 7, c, 21.

& 10, c, 12.

^d Rom. 8,

g, 34. & 5, b,

9, 10.

^e Psal. 2, b, 6

Luc. 1, c, 35.

Matt. 28, d,

18.

Ioā. 10, c, 28

^f Act. 11, d,

26.

1. Cor. 6, c,

15.

^g 1, Ioā. 2,

d, 27.

Ier. 59, d, 21

Act. 2, c, 17.

Ioel. 2, g, 28

^h Mar. 8,

d, 38.

Rom. 12, 2, 1

Apoc. 5, c, 8.

1, Pet. 2, c, 9.

a Ioh. 1, d, naturalis æterni Patris filius^a: Nos autem, propter eum, ex gratia, à Patre adoptati sumus^b.

29.
b heb. 1, a, 2

Rom. 8, c, 15

Ephe. 1, b, 6.

c1, Pet. 1 c, 18.

19, & 2, b, 9.

1, Cor. 6, d,

20, & 7, d, 23

d Ioh. 1, a, 1.

& 17, a, 5,

Rom. 1, a, 4

e Rom. 9, a,

5,

f Ioh. 1, b, 35

14,

Gal. 4, a, 4.

g Mar. 1, d,

18, 20,

Luc. 1, c, 27,

d, 35,

h Psal. 1, 2,

e, 11,

Rom. 1, a, 3,

i Phil. 2, a,

7,

k Heb. 4, d,

15, & 7, d,

26,

l Heb. 1, d,

16, 17,

34 *Qua de causa appellas eum Dominum nostrum?*

Quia corpus & animam nostram à peccatis, non auro nec argento, sed pretioso suo sanguine redimens, & ab omni potestate Diaboli liberans, nos sibi proprios vindicavit^c.

35 *Quid credis cum dicis, Conceptus est per Spiritum sanctum, Natus ex Maria uirgine?*

Quòd ipse filius Dei, qui est^d & permanet verus ac æternus Deus^e, verè naturam humanam ex carne & sanguine virginis Mariæ^f, operatione Spiritus sancti assumpsit^g, ut simul sit verum semè Davidis^h, fratribus suis per omnia similisⁱ, excepto peccato^k.

36 *Quem fructum percipis ex sancta conceptione & natiuitate Christi?*

Quòd is noster sit Mediator^l, & sua innocètia, ac perfecta sanctitate, mea pecca-

peccata, in quibus conceptus sum, te-
gat, ne in conspectum Dei veniant^a. a Psal. 32,

37 Quid credis cum dicis, Passus est? a, 1,
1, Cor. 1, c.

Eum toto quidem vitæ suæ tempo-^{30,}
re, quo in terris egit, præcipue verò in
eius extremo, iram Dei aduersus pec-
catū vniuersi generis humani corpo-
re & anima sustinuisse^b, vt sua passio-
ne, tāquam vnico sacrificio propitia-
torio^c, corpus & animam nostram ab
æterna damnatione liberaret, & nobis
gratiam Dei, iustitiam & vitam æter-
nam acquireret. b 1, Pet. 2,
d, 24, & 3, c,
18,
Ier. 53, b, 12,
c 1, Ioh. 2, 2,
1, & 4, b, 10.
Rom. 3, d, 25

38 Quid cause fuit cur sub iudice Pilato pa-
teretur?

Vt innocens coram iudice politico
damnatus^d, nos à seверо Dei iudicio,
quod omnes manebat, eximeret^e. d Luc. 23, b,
14,
Ioh. 19, 2, 4,
e Psal. 69,

39 Est uerò quiddam amplius, quòd affixus sit
cruci, quā si alio genere mortis affectus esset? a, 5,
Ier. 53,
2, Cor. 5, d,

Sanè amplius: Ex hac enim re sum
certus, eum maledictionem, quæ mihi
incumbebat, in se recepisse: nam mors
i 21.
Gal. 3, b, 13.

- a Deut, 21, d, 26, crucis à Deo erat maledicta^a.
- Gal, 3, b, 13, 40 Cur necesse fuit ut Christus ad mortem usque se demitteret?
- Propterea quòd iustitiz & veritati Dei^b nullo alio pacto pro nostris peccatis potuit satisfieri, quàm ipsa morte filij Dei^c.
- b Gen, 2, c, 17,
- c Heb, 2, c, 9, d, 15, Phil, 2, a, 8, 41 Quare etiam sepultus est?
- Vt eo testatum faceret, se verè mortuum esse^d.
- d Act, 13, f, 19, Matt, 27, g, 60, 42 At cum Christus pro nobis mortem oppeterit, cur nobis quoque est moriendum?
- Luc, 23, g, 50 Ioã, 19, d, 38 Mors nostra nõ est pro peccatis nostris satisfactio, sed peccati abolitio, & transitus in vitam æternam^e.
- e Ioã, 5, d, 24, Phil, 1, d, 23, Rom, 7, d, 24, 43 Quid præterea capimus commodi ex sacrificio & morte Christi?
- f Rom, 6, a, 6, b, 7, 8, 11, 12, Quòd virtute eius mortis, vetus noster homo vnà cum eo crucifigitur, interimitur, ac sepelitur^f, ne prauæ cupiditates, & desideria carnis posthac in nobis regnēt^g, sed nos ipsos ei hostiam gratitudinis offeramus^h.
- g Rom, 6, b, 12, h Rom, 12, a, 1.

44. *Cur additur, Descendit ad inferna?*

Vt in summis doloribus, & grauissimis t̄rationibus, me cōsolatione hac sustentem, quòd Dominus meus Iesus Christus, inenarrabilibus animi sui angustijs, cruciatibus & terroribus, in quos cū antea, tum maximè in cruce pendens fuerat demersus, me ab angustijs & cruciatibus inferni liberauerit. ^a

a Ies. 53. e

10.

Matt. 27. e

46.

b, 1. Cor. 15

c, 17. g 54.

15.

Rō. 4. d 25.

1. Pet. 1. a 3.

d, 21.

c Rō. 6. a 4.

Col. 3. a 1. 5.

Eph. 2. b 5.

d 1. Cor. 15.

b, 12.

Rō. 8. b 11.

e Act. 1. b 9.

Mat. 26.

Mat. 16.

Luc. 14.

f Heb. 4. d

14. et 7. d

15. et 9. c

11.

Rom. 8. f 34

eph. 4. b 10

Col. 3. a 1.

g Act. 1.

b, 11.

Mat. 24. c

30.

45. *Quid nobis prodest resurrectio Christi?*

Primum, sua resurrectione mortem deuicit, vt nos posset eius iustitiæ, quam nobis sua morte pepererat, participes facere. ^b Deinde nos iā quoq; eius potētia ad nouam vitam excitamur ^c. Postremò resurrectio Christi, nobis gloriose resurrectionis nostræ pignus est ^d.

46. *Quomodo intelligis illud, Ascēdit ad caelos?*

Quòd aspicientibus discipulis de terrā in caelum sublatus est, ^e atq; etiamnum nostra causa ibidem est ^f & erit, donec redeat ad iudicandum viuos & mortuos ^g.

47. An

47 *An ergo Christus non est nobiscum usq;
ad finem mundi, quemadmodū promisit?*^a

a Mat. 28.
d, 20.

b Mat. 26.
b, 11.

Ioh. 1. 16. d,
28, & 17, b,
11.

Act. 3, d, 21.

c Ioh. 14.

b, 17, etc.

et 16, b, 13.

Matt 28, d

20.

Eph. 4, b, 8,

c, 12.

Augusti-

nus. Tract.

in Ioh. 50.

d Acto. 7, f,

49 & 17, f,

28.

Ier. 23, c 24

e col. 2. b. 9

Ioh. 3, b, 13

& 11 b, 15.

mat. 28. b 6

f 1. Ioh. 1,

a. 1. 1.

Rō. 8, f. 34.

Christus est verus Deus & verus ho-
mo: itaq; secundum naturam huma-
nam, iam non est in terra: ^b At secun-
dum diuinitatem suam, maiestatem,
gratiam et Spiritum, nullo vnquam tē-
pore à nobis abest. ^c

48. *An verò isto pacto due nature in Christo
non diuelluntur, si non sit natura humana,
ubicunque est diuina?*

Minimè: Nam cum diuinitas com-
prehendi non queat, & omni loco præ-
sens sit ^d: necessario consequitur, esse
eam quidem extra naturam humanā
quam assumpsit, sed nihilominus ta-
men, esse in eadem, eique persona-
liter vnitam permanere. ^e

49. *Quem fructum nobis adfert Ascensio
Christi in cœlum?*

Primùm, quòd in cœlo apud patrem
pro nobis intercedit. ^f Deinde, quòd

carnem nostram in cœlo habemus, vt
eo tanquam certo pignore confirme-

mur

inur, fore, vt ipse qui caput nostrū est,
nos sua membra ad se extollat. ^a Ter-
tiò, quòd nobis suum Spiritum, mu-
tui pignoris loco mittit, ^b cuius effi-
cacia non terrena, sed superna quæri-
mus, vbi ipse sedet ad dexterā Dei. ^c

50. *Cur additur, Sedet ad dexteram Dei?*

Quia Christus ideo in cælum ascen-
dit, vt se ibi caput suæ Ecclesiæ decla-
ret, ^d per qd̄ pater omnia gubernat. ^e

51. *Quid nobis prodest gloria nostri capitis
Christi?*

Primū, quòd per Spiritum san-
ctum, in nos sua membra, cœlestia do-
na effundit. ^f Deinde, quòd nos sua po-
tentia, contra omnes hostes protegit
ac defendit. ^g

52. *Quid te consolatur reditus Christi ad iu-
dicandum viuos & mortuos?*

Quòd in omnibus miserijs & perse-
cutionibus, erecto capite, eundem il-
lum qui se prius pro me iudicio Dei
statuit, & maledictionem omnē à me
abstul-

^a Ioh. 14,

^{2.2.} & 10. d.

17.

^b Eph. 2, b, 6,

^b Ioh. 14. b

^c 16, & 16, 27

^c Acto. 1.

1. Cor. 1, d,

22.

2. Cor. 5, 2 5

^c Col. 3, 2, 1.

Phi. 3, 2, 14.

^d Ephe. 1, d

10, 11, 22,

23, & 5, f, 23

Col. 1, c, 18.

^e Mat. 28, d

18.

Ioh. 5, d, 22,

^f Eph. 4, b,

10.

^g Psal. 2, b 9

et 110, 2,

1. 2,

Ioh. 10 e, 28

Eph. 4, b, 8

a Luc, 21, f, abstulit, iudicem è caelo expecto, ^a qui
 28, omnes suos & meos hostes, in æternas
 Rô, 8, f, 23, pœnas abijciat: ^b me verò cum omni
 33, bus electis ad se in cœlestia gaudia, &
 Phi, 3, d 20, sempiternam gloriam traducat. ^c
 Tit, 2, d, 13,

b 1, Thes, 5,

1, b, 6, 7,

1, Thes, 4, 1,

d, 16.

Matt, 25, d

41,

e Mat, 25, c, 53. *Quid credis de Spiritu sancto?*

34,

d Gene, 1, 2

2,

Ier, 48, c, 16

1, Cor, 3, c,

16,

1, Cor, 6, d,

19,

Act, 5, 2, 3, 4

e Mat, 28,

d, 19,

2, Cor, 1 d

21, 22,

f Gal, 3, b,

14,

1, Pet, 1 a, 2

1 cor, 6, d, 17

g Acto, 9, c, 31,

11, i Psal, 71, c, 18,

1, Cor, 11, f, 26

DE SPIRITV S AN C T O,

Primùm, quòd sit verus & coæternus
 Deus, cum æterno Patre & Filio: ^d De
 inde, quòd mihi quoque datus sit, ^e vt
 me per veram fidem, Christi & omniù
 eius beneficiorù participem faciat, ^f
 me consoletur, & mecum in æternum
 maneat. &

54, *Quid credis de sancta & catholica
 Christi Ecclesia?*

Credo Filium Dei, ^h ab initio mun
 di ad finem vsque, ⁱ sibi ex vniuerso ge
 nere humano, ^k cœtum ad vitam eter

nam

nam electum, ^a per Spiritum suum & verbum, ^b in vera fide consentientē ^c colligere, tueri, ac seruare: ^d meque viuum eius cœtus membrum esse ^e & perpetuò mansurum. ^f

55. Quid sibi uult Communio sanctorum?

Primum, quòd vniuersi & singuli credentes, Christi & omnium eius bonorum, tanquam ipsius membra, communionem habeant. & Deinde, quòd singuli, quæ acceperunt dona, in commune còmodum & vniuersorum salutem, promptè & alacriter conferre debeant. ^h

56. Quid credis de remissione peccatorum?

Deum, propter satisfactionem Christi, ⁱ meorum peccatorum atque illius etiam prauitatis, cum qua mihi per omnem vitam pugnandum est, ^k memoriam omnem deposuisse, & me iustitiâ Christi gratis donare, ne vnquam in iudicium veniam, ^l

^h 1. Cor. 12. b, 13. 21. 1. Cor. 6. d, 17. & 13. b, 5. Phi. 2. a, 4, 5, 6. 1. Ioh. 2. a, 2. 1. Cor. 5. d, 19, 21. ^k Ier. 31. f, 34. Psal. 103. a, 3. b, 10. 11. Rom. 7. d, 2, 4, 15. Rom. 8. a, 1. 2. 3. 1. Iohan. 3. c. 18.

2 Rom. 8, f, 19, 30.

eph. 1, b, 10.

11, c, 12, 13.

b Ier. 39, d.

21,

Rom. 1, b 16

& 10, c. 14,

17,

Eph. 5, f, 26

c Acto. 2. g

46,

Eph. 4, a 3,

4, 5,

d Matt. 16,

c, 18,

Ioh. 10, f,

28, 29, 30,

1. Cor. 1. a, 8

e. 1. Ioh. 3, d

21,

2. Cor. 13, b,

5,

f 1. Ioh. 2, e

19,

g 1. Iohan. 1,

b, 3.

1. Cor. 1. a. 9.

Rom. 8, f, 5

32,

57. *Quid te consolatur Resurrectio carnis?*

a. Luc. 23. f. 43. Quod non tantum anima mea, postquam è corpore excesserit, è vestigio ad Christum suum caput assumetur: ^a verum quod hæc quoque caro mea, potentia Christi excitata, rursus animæ mee unietur, & glorioso corpori Christi conformabitur. ^b

b. 1. Cor. 15. g. 53. 54. Iob. 19. d. 27. 26. 1. Ioh. 3. a. 2. Phil. 3. d. 21.

58. *Quam consolationem capis ex articulo de vita æternæ?*

Quod, quoniam in præsentia vitæ æternæ intia in meo corde persentisco ^c, futurum sit, ut post hanc vitam, plena perfectaque beatitudine potiar, in qua Deum in æternum celebrem: quam quidem beatitudinem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec ullus homo cogitatione comprehendit ^d.

e. 1. Cor. 5. a. 2. 3. d. 1. Cor. 2. b. 9. e. Hab. 2. a. 4. Rom. 1. b. 17. Ioh. 3. d. 36. f. Rom. 3. c. 21. 22. 24. d. 29. 28. & 5. 2. L. Gal. 1. c. 16. Eph. 2. b. 8. 9. Phil. 3. b. 9.

59. *At cum hæc omnia credis, quid utilitatis inde ad te redit?*

Quod in Christo iustus sum coram Deo, & hæres vitæ æternæ.

60. *Quomodo iustus es coram Deo?*

Sola fide in Iesum Christum ^f: aded

Et, licet me mea cōscientia accuset, q̄
 aduersus omnia mādata Dei grauiter
 peccauerim, nec vllum eorum serua-
 uerim ^a adhæc etiamnum ad omne
 malum propensus sim ^b: nihilominus
 tamen, (modò hæc beneficia vera ani-
 mi fiducia amplectar ^c) sine vlllo meo
 merito ^d, ex mera Dei misericordia ^e,
 mihi perfectā satisfactio ^f, iustitia &
 sanctitas Christi ^g imputetur, ac do-
 netur ^h, perinde acsi nec vllum ipse
 peccatum admissem, nec vlla mihi
 labes inhæreret: imò verò quasi eam
 obedientiam, quam pro me Christus
 præstitit, ipse perfectè præstitissem ⁱ.

^a Rom. 3. b
 9. & c.

^b Rom. 7.
 d. 23.

^c Rom. 3. 5
 12.

^d Ioh. 3. 6, 18.

^e 2. Timo.
 3. b, 6.

^f Rom. 3. 6
 24.

^g Eph. 2. b, 8.

^h 1. Ioh. 2. 1.
 2. 1.

ⁱ 1. Ioh. 2.
 2. 1.
 h Rom. 4.

61 Cur sola fide te iustum esse affirmas?

Non q̄ dignitate meę fidei, Deo pla-
 ceam: sed q̄ sola satisfactio, iustitia &
 sanctitas Christi, mea iustitia sit corā
 Deo ^k: Ego verò eam non alia ratio-
 ne, quam fide amplecti, & mihi appli-
 care queam ^l.

^a 4.

^b 2. Cor. 5. d.
 19.

^c 2. Cor. 5.
 d. 21.

^d 1. Cor. 1.
 d. 30. & 2. 2.
 2.

62 Cur nostra bona opera nō possunt esse iusti-
 tia, vel pars aliqua iustitię coram Deo?

^e 1. Ioh. 5.
 c. 10.

Propterea

Propterea quòd oporteat eam iustitiam, quæ in iudicio Dei consistat, perfectè absolutâ esse, & omni ex parte diuinæ legi congruentem^a: Nostra verò etiâ præstantissima quæque opera in hac vita sint imperfecta, atque aded peccatis inquinata^b.

^a Gal. 3, b,

10.

Deut. 27, d,

26.

^b Ier. 64, b,

6.

63 Quomodo bona opera nostra nihil promerentur, cum Deus & in presenti & in futura vita mercedem pro his se daturum promittat?

Merces ea non datur ex merito, sed ex gratia^c.

^c Luc. 17, c,

10.

64 An autem hæc doctrina non reddat homines seculos & profanos?

Non: neque enim fieri potest, quin ij qui Christo per fidè insiti sunt, fructus proferant gratitudinis^d.

^d Mat. 17,

c. 18.

DE SACRAMENTIS.

65 Quoniam igitur sola fides nos Christi atque

omnium

omnium eius beneficiorum participes facit:
Vnde hæc fides proficietur!

A Spiritu sancto ^a, qui eam per præ-
dicationem Euangelij in nostris cor-
dibus accendit, & per vsum sacramen-
torum confirmat ^b.

^a Eph. 2. b.
8.
Ioh. 3. 2. 5.

^b Matt. 28.
d. 19. 20.
1. Pet. 1. d. 12

66 Quid sunt Sacramenta?

Sunt sacra & in oculos incurrentia
signa, ac sigilla, ob eam causam à Deo
instituta, vt per ea nobis promissionem
Euangelij magis declaret, & obsignet:
quod scilicet, non vniuersis tantum,
verum etiam singulis credentibus,
propter vnicum illud Christi sacrifi-
cium in cruce peractum, gratis do-
net remissionem peccatorum, & vi-
tam æternam ^c.

^c Gen. 17.
b. 11.

Rom. 4. b. 11

Deut. 30. b. 6

Leui. 6. d. 25

Heb. 9. c. 8.

9. f. 24.

Ezec. 20. b.

12.

1. Samu. 17.

c. 36.

1. Cor. 6. c. 6. 7.

67 Nam utraque igitur, & Verbum & Sacra-
menta eo spectant, ut fidem nostram ad
sacrificium Christi in cruce peractum,
tanquam ad vnicum nostræ salutis fun-
damentum deducant!

Ita est. Nam Spiritus sanctus do-
cet Euangelio, & confirmat sacramen-
tis,

C tis,

tis, omnem nostram salutem positam
esse in vnico sacrificio Christi, pro no-
bis in cruce oblatis.

a Rom. 6.

a 3.

Gal. 3. d. 17.

68 *Quot Sacramenta instituit Christus
in nouo fœdere?*

Duo: Baptismum & sacram Cœ-
nam.

DE BAPTISMO.

69 *Qua ratione in Baptismo admoneris &
confirmaris, te unici illius sacrificij
Christi participem esse?*

Quòd Christus externū aque lauacrū
mādauit, addita hac promissione, me
nō minùs certò, ipsius sanguine & Spi-
ritu à sordibus animæ, hoc est, ab om-
nibus meis peccatis lauari: quàm a-
qua extrinsecus ablutus sum^b, qua
sordes corporis expurgari solent.

b Mar. 1. 2.

+

Luc. 3. 2. 3.

70 *Quid est sanguine & Spiritu Christi
ablui?*

Est accipere à Deo remissionem
pecc-

peccatorum gratis, propter sanguinem Christi, quem is pro nobis in suo sacrificio in cruce profudit^a: Deinde etiam per Spiritum sanctum renouari, & ipso sanctificante, membrum Christi fieri, quò magis ac magis peccatis moriamur, & sanctè inculpateque viuamus^b.

71 Vbi promisit Christus, se nos tam certò sanguine & Spiritu suo abluturum, quàm aqua Baptismi abluti sumus?

In institutione Baptismi, cuius hæc sunt verba: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos: in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti^c: Qui crediderit & baptizatus fuerit, seruabitur: qui non crediderit condemnabitur^d. Hæc promissio repetitur, cum scriptura Baptismum nominat Lauacrù regenerationis^e, & ablutio-nem peccatorum^f.

72 Est ne ergo externus Baptismus aquæ, ipsa peccatorum ablutio?

^a Heb. 11, f,
24.

^b 1, Pet. 1, 2, 2.

Apoc. 1, b, f,
& 11, e, 14.

Zach. 13, 2, 1

Ezech. 36, e,

25.

^b Ioh. 1, e, 1,

33, & 3, a, f,

1, Cor. 6, b,

11, & 12, b,

13.

Rom. 6, 2, 4

Col. 2, b, 12.

^c Matt. 18,

d, 19.

^d Mar. 16,

d, 16.

^e Tit. 3, b, f

^f Act. 11, d,

16.

a Mat. 3. c. 11. Nō est^a: Nā solus sanguis Iesu Christi
 1. Pet. 3. d. 21. *fiti purgat nos ab omni peccato* ^b.
 Eph. 5. f. 26. 73 *Cur ergo Spiritus sanctus Baptismum ap-*
 b 1. Ioh. 1. *pellat lauscrum regenerationis, & ablutio-*
 c. 7. *nem peccatorum?*
 1. Cor. 6. b.

Deus non sine gravi causa sic loquitur: videlicet, nō solūm vt nos doceat, quemadmodum sordes corporis aqua purgantur, sic peccata nostra sanguine & Spiritu Christi expiari ^c: Verūm multò magis, vt nobis hoc diuino sym- bolo ac pignore certum faciat, nos nō minùs verè à peccatis nostris interna lotionè abluī, quàm extērnā & visibili aqua abluī sumus ^d.

d Mar. 16. d. 16. 74 *Sintne etiam infantes baptizandi?*
 Gal. 3. d. 27.
 e Gen. 17. a.

7. Omnino: Nam cum æquè ac adulti
 f Matt. 19. b. 14. *ad fœdus & Ecclesiā Dei pertineant* ^e,
 g Luc. 1. b. 15. c. 14. *cūmq; eis per sanguinem Christi, rem-*
 Psal. 22. b. 31. *issio peccatorum* ^f, & Spiritus san-
 Ier. 46. a. 1. 5. *ctus fidei effector, non minus quàm*
 Act. 2. f. 39. *adultis promittatur* ^g: per Baptismum
 h Act. 10. g. 47. *Ecclesiæ Dei inferendi sunt, & ab infi-*
delium liberis discernendi ^h, itidem vt
 in

in Veteri fœdere, per circumcissionem
 fiebat ^a, cui in Nouo fœdere substitu- ^a Gen. 17. c.
 tus est Baptismus ^b. ¹⁴⁻
^b Col. 2. b.
 11. 12. 13.

DE COENA

DOMINI.

75 *Qua ratione in Coena Domini admoneris & confirmaris, te unici illius sacrificij Christi in cruce oblatis, atq; omnium eius bonorum participem esse?*

Quòd Christus me atque omnes fideles de hoc fracto pane edere, & de poculo distributo bibere iussit, addita hac promissione: Primùm, corpus suum non minùs certò pro me in cruce oblatum ac fractum, & sanguinem suum pro me fufum esse: quàm oculis cerno, panem Domini mihi frangi, & poculum mihi cõmunicari. Deinde animam meam, non minùs certò, ipsius corpore, quòd pro nobis crucifixum, & sanguine, qui pro nobis fufus est, ad vitã æternam ab ipso pasci:

C iij quàm

quàm panem & vinum, symbola corporis dominici, è manu ministri accepta, ore corporis percipio.

76 *Quid est crucifixum corpus Christi edere, & solum eius sanguinem biberet*

- a Ioh. 6, d, 35, e, 40, 47
48, 50, 51, 53, 54.
b Ioh. 6, f, 55, 56.
c Act. 3, d, 21.
Act. 1, b, 9.
1, Cor. 11, e, 26.
d Eph. 5, f, 29, g, 30, 32.
1, Cor. 6, e, 15, 17, 19.
1, Ioh. 3, d, 24, & 4, e, 13
Eph. 3, e, 17.
Ioh. 14, e, 23
e Ioh. 6, f, 56, 57, 58.
Ioh. 15, 2, 1, 2, 3, 4, 5, 6.
Eph. 4, e, 15, 16.
- Est non tantùm totam passionem & mortem Christi, certa animi fiducia amplecti, ac per id remissionem peccatorum, & vitam æternam adipisci^a: sed etiam per Spiritum sanctum, qui simul in Christo & in nobis habitat, ita sacrosancto eius corpori magis ac magis vniri^b, vt quamuis ipse in cælo^c, nos verò in terra simus: nihilominus tamen, caro simus de carne eius, & os de osibus eius^d, Vtq; omnia corporis membra ab vna anima, sic nos vno eodèmq; Spiritu viuificemur & gubernemur^e.
- 77 *Quo loco promissit Christus, se credentibus tam certò corpus & sanguinem suum sic edendum & bibendum daturum, quàm fractum hunc panem edunt, & poculum hoc bibunt?*

In institutione Cœnæ, cuius hæc sunt ^a 1. Cor. 11, 2, 23, &c.
 verba ^a: Dominus noster Iesus Christus, ea nocte qua prof ^a Matt. 26, 26, &c.
 ditus est, accepit panem: & gra ^a Mar. 14, 22, &c.
 tiis actis, fregit, ac dixit: accipi ^a Luc. 22, 17, &c.
 te, hoc est corpus meum, quod
 pro vobis frangitur: hoc facite
 in mei recordationem. Idem
 & poculum, postquam cœnassent,
 dicens: hoc poculum est
 nouum fœdus per meum san ^a
 guinem ^b: Hoc facite, quoties ^b Exod. 14
 cunque biberitis, in mei recor ^b 5, 8.
 dationem ^c. Quotiescunque ^c Heb. 9, 5, 10
 enim ederitis panem hunc, & pos ^c Exod. 13,
 culum hoc biberitis, mortē Do ^c 7, 9.
 mini annunciate, donec venerit.
 Hęc promissio à Paulo repetitur, cum
 inquit: Poculum gratiarum a
 ctionis, quo gratias agimus, nō
 ne cōmunio est sanguinis Chris
 sti: Panis quem frangimus, non
 ne cōmunio est corporis Christi:

quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus^a.

^a 1. Cor. 10
d. 16. 17.

78 Num ergo panis & uinum sunt ipsum corpus & sanguis Christi?

^b Matt. 26. Nequaquam: Verum, vt aqua Baptismi in sanguinem Christi non conuertitur, nec est ipsa peccatorum ablutio, sed symbolum tantum & pignus eorum rerum quæ nobis in Baptismo ob-
 Marc. 14. c. titur, nec est ipsa peccatorum ablutio, 24.
 1. Cor. 11. f. sed symbolum tantum & pignus eorum rerum quæ nobis in Baptismo ob-
 16. 17. 28. signantur: ita nec panis Cænz dominicæ, est ipsum corpus Christi: ^b Quã-
 1. Cor. 10. d. 16. 17. quã pro ratione Sacramentorum, & vsitata Spiritui sancto de his loquendi forma^c, panis, Christi corpus appellatur.

^c Gen. 17. b,
 10. c. 14. 19.
 Exo. 12. d. 17
 g. 43. 48. &
 13. b. 9.
 Act. 7. a. 8.
 Exo. 24. b. 8.
 & 19. b. 16.
 Leuit. 16. b.
 10 & 17. c.
 11.

79 Cũ ergo Christus panẽ appellat suũ corpus, calicem uerò suum sanguinẽ, seu fœdus per suũ sanguinem: Paulus itẽ, panẽ & uinũ, cõmunionẽ corporis & sanguinis Christiẽ

Ier. 6. c. 6. 7
 Tit. 3. b. 5.
 Act. 11. d. 16
 1. Pet. 3. d. 11
 1. Cor. 10. a.
 2. 1. 3. 4.

Christus non sine graui causa sic loquitur: Videlicet, non solum vt nos doceat, quemadmodum panis & uinum, corporis vitam sustentant: sic etiam crucifixum suum corpus, & effusum

fusum suum sanguinem, verè esse animæ nostræ cibum ac potum, quo ad vitam æternam nutriatur: ^a Verùm a Ioh. 6, & multò magis, vt hoc visibili signo ac pignore nobis certum faciat, nos non minùs verè, corporis & sanguinis sui, per operationem Spiritus sancti, participes esse, quàm sacra ista symbola, in eius memoriam, ore corporis percipimus: ^b Tum etiã, quòd eius passio & obedientia, tam certò nostra sit, quàm si ipsimet pro nostris peccatis pœnas dedissemus, & Deo satisfecissemus.

80 Quid interest inter Cœnam Domini, & Missam papisticam?

Cœna Domini nobis testatur, nos perfectam remissionem omnium nostrorum peccatorum habere, propter vnicum illud Christi sacrificium, quod ipsemet semel in cruce peregit: ^c Tù etiã, nos per Spiritum sanctum inseri Christo ^d, qui iam secundum naturam suam humanam, tantum in celis est ad dexteram patris ^e, ibique vult

à no-

12. 150

b 1. Cor. 10
d. 16. 17.

c Heb. 7. d.
27. & 9. c. 12

g. 26. 28. &
10. b. 10. c.
12. 14.

Ioh. 19. c. 30
Matt. 26. c.
28.

Luc. 22. b.
19. 20.

d 1. Cor. 6.
d. 17. & 10.
d. 16. & 12.

b 13.
c Heb. 1. a. 3.
& 8. a. 1.

a Ioh. 4. c. 2 nobis adorari^a.
 21, 22, 23. et
 20, d. 17.
 Luc. 24. g.
 52.
 Act. 7. g. 55.
 56.
 Col. 3. 2. 1;
 Phil. 3. d. 20
 1. thes. 1. d.
 10.
 b In Can:
 missæ, Item
 de consecra
 tio: distin.
 2.

cefur

In Missa autem negatur, viuos & mortuos habere remissionem peccatorum propter vnicam Christi passionem, nisi etiamnum quotidie Christus pro ipsis a sacrificulis offeratur: Tum etiam, Christum corporaliter sub speciebus Panis & Vini esse, ideoque in illis adorandum esse^b. Atque ita ipsum Missæ fundamentum, nihil aliud est, quam abnegatio vnici illius sacrificij & passionis Iesu Christi, & execranda idololatria.

81 *Quibus accedendum est ad mensam Domini?*

Tantum ijs, qui verè dolent, se suis peccatis Deum offendisse: confidunt autem sibi ea propter Christum remissa esse: & quas reliquas habent infirmitates, eas passione & morte illius obteetas esse: quique desiderant, magis ac magis in fide & integritate vite proficere. Hypocritæ autem, & qui non verè resipiscunt, damnationem sibi edunt & bibunt^c.

e 1. Cor. 10.
 d. 21. &
 11. f. 28.
 &c

82 Sum-

82. *Suntne illi etiam ad hanc Cœnam admittendi, qui confessione et uita, se infideles & impios esse declarant?*

Nequaquam. Nam eo pacto fœdus Dei profanatur, & ira Dei in uniuersum cœtum concitatur^a. Quocirca Ecclesia, ex præscripto Christi & Apostolorum, hos, clauibus regni cœlorum utens, à Cœna arcere debet, quoad resipuerint & mores mutauerint.

a 1. Cor. 11.
d. 10. g. 34.
Ier. 1. c. 11.
& 66. a. 3.
Ier. 7. d. 21.
&c.
Psa. 50. c. 16

83. *Quid sunt Clauis regni cœlorum?*

Prædicatio Euangelij, & Ecclesiastica disciplina: quibus cœlum credentibus aperitur: infidelibus autem clauditur.

84. *Quo pacto aperitur & clauditur regnum cœlorum prædicatione Euangelij?*

Cum ex mandato Christi, credentibus uniuersis & singulis, publicè annuncietur, omnia peccata ipsis diuinitus propter meritum Christi condonari, quoties promissionè Euangelij, uera fide amplectuntur: Còtrà uerò omnibus infidelibus & hypocritis denūciatur, tē-

tis

tis per ipsis iram Dei & æternam con-
 demnationem incumbere, dum in suis
 sceleribus perseverant: ^a secundum
 quod Evangelij testimonium, Deus
 tam in præsentī, quàm in futura vita
 iudicaturus est.

^a Ioh. 10. c.
 11. 11. 23.
 Mat. 16. c.
 19.

Bj Quo pacto clauditur, & aperitur re-
 gnum cælorum per disciplinam Eccle-
 siasticam?

Cum ex mandato Christi, ij qui no-
 mine quidem sunt Christiani, verùm à
 doctrina & vita Christiana sunt alieni,
 postquam aliquoties fraternè admo-
 niti, ab erroribus aut flagitijs discede-
 re nolunt: Ecclesiæ indicantur, aut ijs
 qui ab Ecclesia ad eam rem sunt con-
 stituti, ac si ne horum quidē admoni-
 tioni pareāt: ab ijsdem, interdictione
 sacramentorum, ex cœtu Ecclesiæ: &
 ab ipso Deo, ex regno Christi excludū-
 tur: ac rursum, si emēdationem profi-
 teantur, & re ipsa declarent: tanquam
 Christi & Ecclesiæ membra recipiun-
 tur. ^b

^b Mat. 18. b
 15. 16. 17.
 18.
 1. Cor. 5.
 2. Thel. 3. d.
 14. 15.
 2. Ioh. d.
 10. 11.

Ter-

TERTIA PARS

DE GRATITVDINE.

86. *Cum ab omnibus peccatis & miserijs, sine ullo nostro merito, sola Dei misericordia, propter Christum liberati simus, quid est cur bona opera faciamus?*

Quia postquam nos Christus suo sanguine redemit: renouat nos quoque suo Spiritu ad imaginem sui, vt tantis beneficijs affecti, in omni vita nos erga Deum gratos declaremus ^a, & ipse per nos celebretur ^b. Deinde vt nos quoque, ex fructibus, de sua quique fide, certi simus ^c. Postremo, vt vitæ nostræ integritate alios Christo lucrifaciamus ^d.

87. *Non possunt igitur illi seruari, qui ingrati, & in peccatis securè persistentes, à sua prauitate ad Deum non conuertuntur?*

Nullo modo. Nā, vt scriptura testatur, nec impudici, nec idolatræ, nec adulteri, nec fures, nec auari, nec ebri-

^a Rom. 6. b

13. & 12. a

1. 2.

1. Pet. 2. 2. 5.

9. 10.

1. Cor. 6. e

10.

b Mat. 5. b,

16.

1. Pet. 2. c. 12

c 1. Pet. 1. b,

10.

Mat. 7. c. 17

Gal. 5. 2. 6. d,

21.

d 1. Pet. 3. 2.

1. 2.

Rom. 14. d,

19.

- a 1. Cor. 6,
 b, 9, 10,
 Eph. 5, b, 5, 6
 1. Iohā. 3, c.
 14.
 b Rom. 6, a
 4, 5, 6,
 Eph. 4, c, 12
 23, 24,
 Col. 3, a, 5,
 6, 8, 9, 10,
 1. cor. 5, b, 7
 c Rom. 8, c,
 13.
 Iohē. 2, c, 13
 d xō. 5, a, 1,
 & 14, c, 17.
 Ief. 57, c, 15
 e Rom. 6, b,
 10, 11,
 Gal. 2, d, 20
 f Rom. 14,
 d, 23.
 g 1. Sam. 11
 e, 12,
 Eph. 2, b, 10
 h 1. Cor. 10
 g, 31.
 i Deut. 12, d
 32,
 Eze. 20, c,
 18, 19.
 Ief. 29, d 13.
 Mat. 15, a 9
- si, nec conuiciatores, nec raptores, hē;
 reditatem regni Dei consequentur ^a.
88. *Quot partibus constat conuersio hominis ad Deum?*
 Mortificatione veteris ^b, & viuificatione noui hominis.
89. *Quid est mortificatio ueteris hominis?*
 Verè & ex animo dolere quòd peccatis tuis Deum offenderis, eaque magis ac magis odisse & fugere ^c.
90. *Quid est uiuificatio noui hominis?*
 Vera lætitia in Deo ^d, & serium ac pròtum studium instituendi vitam ex voluntate Dei, omniàque bona opera exercendi ^e.
91. *Quæ sunt bona opera?*
 Tantùm ea quæ ex vera fide ^f, secundùm legem Dei fiunt, & ad eius soliùs gloriam referuntur ^h: Non ea autē quæ a nobis opinione recti conficta, aut ab hominibus tradicta sunt ⁱ.
92. *Quæ est Lex Dei?*

Locutus

Loquutus est Deus omnia verba hæc.

Primum Præceptum.

Ego sum Dominus, Deus tuus, qui eduxi te ex Aegypto, domo Seruitutis, Non habebis deos alios in conspectu meo.

Secundum.

Ne sculpas tibi simulacrum, nec ullam imaginem effingas eorū, quæ aut supra sunt in cælo, aut infra in terra, aut in aquis sub terra: neque incurves te illis, neque colas ea. Ego enim sum Dominus, Deus tuus, fortis, Zelotes, vindicans peccata parentum in filiis, idque in tertia & quarta progenie eorū qui oderunt me: & misericordia utens in millesimam eorum, qui diligunt me, & observant præcepta mea.

Tertium.

Ne vsurpes nomen Domini,
Dei tui temerè. Neq; enim Do-
minus dimittet eum impunitū,
qui nomen suum vanè vsurpa-
uerit.

Quartum.

Memēto vt diē Sabbathi san-
ctifices. Sex diebus operaberis,
& facies omne opus tuum: At
septimo die Sabbathum erit Do-
mino Deo tuo. Nō facies vllum
opus nec tu, nec filius tuus, nec
filia tua, nec seruus tuus, nec an-
cilla tua, nec iumentum tuum,
nec aduena qui est intra portas
tuas. Nam sex diebus fecit Deus
cœlum, terram, mare & quæcūq;
que in iis sunt, & requieuit die
septimo, ideoque benedixit diei
Sabbathi, & sanctificauit eum.

Quintum.

Honora patrem tuum & ma-
trem

trem tuam, vt diu viuas in terra,
quam tibi Dominus Deus tuus
daturus est.

Sextum.

Non occides.

Septimum.

Non comittes adulterium.

Octauum.

Non furaberis.

Nonum.

**Non dices cōtra proximum tuū
falsum testimonium.**

Decimum.

**Non concupisces domum pro-
ximi tui, nec concupisces vxorē
rem proximi tui, nec seruū eius,
nec ancillam, nec bouem, nec as-
sinum, nec quicquam eorū quæ
sunt proximi tui.**

93 *Quomodo diuiduntur hec præcepta?*

In duas tabulas², quarū prior qua-

D **tuor**

² Exod. 34
d. 28.

Deut. 4, b, 13

& 10, a, 34

a Mat. 11. d
 37. 38. 39.
 b 1. Cor. 6.
 b. 9. 10. &
 10. b. 7. c. 14
 c Leuit. 19.
 f. 31.
 Deut. 18. c.
 11.
 d Mat. 4. b.
 10.
 Apoc. 19. b.
 10. & 12. b.
 5. 9.
 e Ioh. 17. a.
 3.
 f Ier. 17. a.
 5.
 g 1. Pet. 5. b.
 5. 6.
 h Heb. 10.
 5. 36.
 Col. 1. b. 11.
 Rom. 5. a. 3.
 4.
 i Cor. 10. b.
 10.
 Phi. 2. b. 14.
 i Plal. 104. d.
 27. 28. 29. 30.
 37. l Deu. 6. a. 1.
 m Mat. 4. b. 10.
 Acto. 5. c. 29.

tuor præceptis tradit, quo pacto nos
 erga Deum geram: Posterior, sex præce-
 ptis, quæ officia proximo debeamus a.

94 Quid postulat Deus in primo præcepto?
 Vt quam mihi chara est salus animæ
 meæ, tam studiosè vitæ & fugiam om-
 nem idoloplatriam^b, magiam, incarta-
 tionem, superstitionem^c, inuocatio-
 nem sanctorum, aut cæterarum crea-
 turarum^d; vnicum autem & verum
 Deum rectè agnosca^e, ipsi soli fidã^f,
 summa humilitate & patientia me
 illi subiectã^h, ab eo solo omnia bona
 expectemⁱ, denique intimo cordis af-
 fectu ipsum amem^k, reuerear^l, vene-
 rer^m, ad eò vt omnibus potius crea-
 turis renunciem, quam vt vel minimũ
 contra eius voluntatem committãⁿ.

Quid est Idololatria?

Est loco vnus Dei, aut præter vnũ
 illum & verum Deum, qui se in suo ver-
 bo patefecit, aliud quippiam fingere

k Deu. 6. a. 5. Mat. 22. d.
 l Deu. 6. a. 1. Phi. 111. b. 10. Pro. 1. a. 7. 9. c. 10. Mat. 10. c. 28.
 m Mat. 4. b. 10. Deu. 10. d. 20. n Mat. 5. c. 29. 30. & 10. d. 37.
 o Ioh. 1. c. 9.

aut habere, in quo spem reponas. ^a

96 Quid postulat secundum præceptum?

Nec Deum vlla imagine aut figura exprimamus ^b, nèue vlla alia ratione eum colamus, quàm qua se in suo verbo coli præcepit ^c.

97 An nullæ ergo prorsus fingende sunt imagines aut simulacra?

Deus nec vlla ratione effingi debet, nec potest; Creaturas autem, etsi exprimere quidem licet: vetat tamen Deus earum imagines fingi, aut haberi, quòd vel ipsas, vel Deum per ipsas colamus, aut honoremus. ^d

98 An autem in templis imagines tolerari non possunt, quæ pro libris sunt imperite multitudinis?

Minimè: neque enim decet nos sapientiores esse Deo, qui suam Ecclesiam non mutis simulacris ^e: sed vna prædicatione verbi sui vult erudiri ^f.

99 Quid sancit Deus tertio præcepto?

1. Cor. 10. a. 8. Hab. 2. d. 18, 19. f. 2. Tim. 3. d. 16, 17. 1. Pet. 1. d. 19.

D ij vt non

2 Eph. 5 b. 5.

1. Pat. 16, c.

26.

Phil. 3, d. 19

Gal. 4. b. 8.

Eph. 2, c. 12

1. Ioh. 1, d.

23.

1. Ioh. b. 9.

Ioh. 5, d. 23.

b Deut. 4.

c. 15. &c.

1. Ioh. 4. d. 18.

Rom. 1. c. 23.

Act. 17. a. 9.

c. 1. Sam. 15.

e. 23.

Deut. 12. d.

30.

Mat. 15. a. 9.

d Exod. 23. f.

24. & 34. b.

13.

Num. 33. g.

52.

Deut. 7. a. 5.

& 12. a. 3. &c.

16. d. 12.

2. Reg. 18. a.

4.

1. Pet. 1. d. 19.

Ut non solum execrando, aut pe-
 a Leuit. 14 ierando ^a, verum etiam temere iura-
 b, 11, &c. do ^b, nomen Dei contumeliosè, aut ir-
 Leuit. 19, c. renerenter ne vsurpemus: neve tacen-
 11. do aut conuiuendo, horrèdis istis sce-
 b Mat. 5, f. 37. leribus communicemus: Sed sacrosan-
 Iac. 5, e, 12. cto Dei nomine summa cum religio-
 c Ief. 45, d, 23. ne & veneratione vtamur ^c, vt vera &
 d Mat. 10, d, 31. còstanti confessione ^d, inuocatione ^e,
 e 1, Tim. 2 omnibus deniq; verbis & actionibus
 c 8. nostris ipse ^f celebretur.
 f Rom. 1, 100 Est ne igitur adeò graue peccatum, iuran-
 d, 24. do, aut dirè imprecàdo, nomen Dei teme-
 1, Tim. 6, 2, f rare, ut Deus etiam ijs succenscat, qui
 Col. 3, e, 16. quantum in se est, illud non prohibent,
 aut impediunt?

g Leuit. 5. Certè grauissimum ^g: Neq; enim vl-
 2, 1. lum est peccatū maius, aut quod Deū
 h Leuit. 24 grauius offendat, quā sacri ipsius no-
 9, 15, 16. minis contumèlia. Quocirca etiam id
 scelus morte multari voluit ^h.

101 Potestne quis etiā pie per nomē Dei iurare?

Potest, cum vel Magistratus id exigit,
 vel alioqui necessitas hoc pacto fidē

fix-

firmari, & veritatem stabiliri postulat: quò & gloria Dei illustretur, & aliorum saluti consulatur. Nā eius generis iurādum, verbo Dei sancitur ^a, ideòq; etiam à sanctis in veteri & nouo fœdere, rectè est vsurpatum ^b.

102 *Est ne licitum iurare per Sanctos, aut alias creaturas?*

Non: Nam legitimum iuramētum, est innuocatio Dei, qua petitur, vt is tāquam vnicus cordium inspector, testimonium det veritati, & iurantem puniat, si sciens fallat ^c. Porro hic honos nulli creaturæ conuenit ^d.

103 *Quid præcipit Deus in quarto præcepto?*

Primum, vt Ministerium Euangelij & Scholæ conferuentur ^e: vtq; ego cū alijs, tū præcipuè festis diebus, studiosè coetus diuinos frequentem ^f, verbum Dei diligenter audiam ^g, vtar sacramētis ^h, precibus publicis meas quoq; preces adiungam ⁱ, pro facultatibus

f Psal. 68, c, 27, & 40, b, 10, 11. Act. 3, g, 42, 46. g 1, Cor. 14, d, 19, f, 29, 31. h 4, Cor. 11, g, 33. i 1, Tim. 2, a, 1, 2, 3, 8, 9, 1, Cor. 14, c, 16.

a Deut. 6, b

13, & 10, d,

20.

Ies. 48, a, 7.

Heb. 6, d, 16

b Gen. 22, c,

24, & 31, h

53.

Iosu. 9, c, 15,

19.

1, Sam. 24,

d, 23.

2, Sam, 3, g.

35.

1, Reg. 1, d,

29.

Rom. 1, a, 9.

2, cor. 1, d, 23

c 2, Cor. 1,

d, 23.

d Mat. 5, f,

34, 35, 36.

Iac. 5, c, 12, v

e Tit. 1, b, 5

1, Tim. 3.

1, Cor. 9, b,

11, 13, 14. l

2, Tim. 2, a,

2. & 3, d, 15.

1, Tim. 4, d,

13, & 5, c, 17.

g 1, Cor. 14, d,

a 1. Cor. 16. aliquid cōferam in pauperes ^a. Dein-
 2, 2. de, vt in omni vita à prauis a^{ct}ionibus
 b Ies. 66, vacem, Domino cōcedēs, vt per Spiri-
 g, 23. tum sanctum in me suum opus faciat,
 c Eph. 6, 2, atque ita sempiternum illud sabbathū
 1, 2, 5, & c. in hac vita exordiar ^b.
 Col. 3, c. 18,
 d, 20, 22, 23,
 24.

104 Quid nobis iniūgit De^{us} in quinto p^rcepto?

Eph. 5, c, 22. Vt parentibus, atq; adeò omnibus
 Pro. 1, a, 8, & qui nobis p^ræsunt, debitum honorem,
 4, a, 1, & 15, amorem & fidem p^ræstentus, nōsque
 c, 20, & 20, iptorū fidelibus p^ræceptis & castiga-
 e, 20. tioni, ea, qua par est, obediētia submit-
 Exo. 21, c, 17 tamus ^c: Tum etiam vt eorum vitia &
 Rom 13. mores, nostra patientiā toleremus ^d,
 d Pro. 23, illud semper cogitantes, Deum nos il-
 c, 22. lorum manu velle ducere, ac regere ^e.
 Gen. 9, d, 25
 1, Pet. 2, c, 18

e Eph. 6, 2, 105 Quid flagitat Deus in sexto p^rcepto?

4, 9. Vt proximo neq; cogitatione, neq;
 Col. 3, c, 19, verbis, neque gestibus, nedū factis, vel
 d, 21. per me, vel per alium incommodē aut
 Rom. 13. noceā, néve eū oderim, neu occidā ^f:
 Matt. 22, b, Sed omnem vindictæ cupiditatē abij-
 21. ciam ^g. Adhæc ne me ipsum lædā, aut
 f Matt. 5, c. 21, 22. Sciens
 Gen. 9, b, 6.
 Mat. 26, c, 52
 g Eph. 4, f, 26. Rom. 12, 1, 19. Mat. 5, d, 25, & 18, d, 35.

sciens

Sciens in aliquod periculū cōijciam^a
 Quocirca etiam ne exdes fierent, Ma-
 gistratum gladio armauit^b

106 Atqui hoc præceptum solum eadem pro-
 bibere videtur?

At eadē prohibēdo, docet Deus, se
 radicē & originē eēdis, iram scilicet^c,
 inuidiā^d, odium^e, vindictæ cupiditatē^f
 odisse, atq; ea omnia p̄ eū ducere^g.

107 An verò id satis est, nos neminem eo, quo
 dictum est, modo, occidere?

Nō est satis: dum enim Deus iram,
 inuidiā, odium dānat: postulat vt pro-
 ximū æquē ac nos ipsos diligamus^h:
 & vt humanitateⁱ, lenitate, māuetu-
 dine, paciētia^j, & misericordia^k erga
 eum vtamur, quōd; ei dāno esse pos-
 sit, quātū in nobis est, auertamus^l: Ad
 summā, ita animo affecti simus, vt ne
 inimicis quēdā benefacere dubitem^m.

108 Quæ est sententia septimi præcepti?

Deum omnē turpitudinē execrariⁿ:
 ideoque nos eā penitus odisse & dete-

1 Exo. 23, 25. m Mat. 23, 44, 45. Rom. 12, d, 10, 21. n Leu.
 18, 4, 27, 28.

2. Rom. 13,

d, 14.

Col. 2, d, 23.

Sirach. 3, d,

27.

Mat. 4, 2, 7.

b Gen. 9, b,

6.

Exo. 21, c, 14.

Mat. 26, c,

52.

Rom. 13, b, 4.

c Luc. 1, c, 10.

Gal. 5, d, 20.

d Rom. 1,

d, 29.

e 1, Ioh. 2,

b, 9, 11.

f 1, Ioh. 3,

c, 15.

g Mat. 22,

d, 39, & 7, b,

12.

h Rom. 12,

c, 10.

i Eph. 4, 2, 2,

Gal. 6, 2, 1, 2,

f Mat. 5, 2, 9,

Rom. 12, d,

18.

k Mat. 5, 2, 7

Luc. 6, c, 16.

- a Iudē d, 13
 b 1. The 4.
 2. 3. 4. 5.
 c Heb. 13. 24
 1. Cor. 7.
 d Eph. 5. 2. 3
 4.
 1. Cor. 6. e,
 18, 19. 20.
 e Mat. 5, d.
 26,
 f Eph. 5. d,
 18.
 1. Cor. 15. d
 33.
 g 1. Cor. 6,
 h. 10.
 h 1. Cor. 5.
 b. 10.
 i Luc. 3. c,
 24.
 1. thes. 4. b,
 6.
 k Pro, 11. a1
 & 16. b. 11,
 l Eze. 45. d
 9. & c,
 m Deu. 25,
 o. 13. & c.
 Pſal. 15 b. 3
 Luc. 6. c. 35.
 n 1. Cor. 6,
 h. 10.
- stari debere^a: contraq; tēperāter, mo-
 deſtē & caſtē^b, vel in ſacro coniugio,
 vel in vita cœlibe viuere oportere^c.
 109 Nihilne amplius prohibet Deus hoc
 præcepto, quā adulterium, & id
 genus turpitudines.
 Cum corpus & animus noſter, tēpla
 ſint Spiritus ſancti: vult Deus vt utrū-
 que purē ſanctēq; poſſideamus. Ideo-
 que facta, geſtus, ſermones^d, cogita-
 tiones, cupiditates^e ſcedas, & quicquid
 hominem ad iſta allicit, id vniuerſum
 prohibet^f.
 110 Quid vetat Deus in octauo præcepto?
 Non ſolum ea furta^g & rapinas^h,
 quas Magiſtratus punit: ſed furti no-
 mine cōprehendit, quidquid eſt mala-
 rum artium & aucupiorū, quibus alie-
 na captamus, & ad nos vi, aut ſpecie
 recti transferreⁱ ſtudemus: qualia
 ſunt, iniquum pondus^k, iniuſta vlna,
 inæqualis meſſura^l, ſucoſa merx, fal-
 lax moneta, uſura^m, aut alia quæuis
 ratio aut modus à Deo interdictus.
 Hiſ adde omnem auaritiāⁿ, & mul-
 tiplicem

tiplicem diuinorum donorum profu-
sionem & abusum^a. a Pro. 1, 4
16.

111 *Quæ sunt ea quæ Deus hic iubet?*

Vt commoda & utilitates proximi,
quantum possim adiunē & augeam:
cum eo sic agā, vt mecū agi cuperē^b; b Mat. 7, b,
12.
sedulo & fideliter opus faciam, vt alio
rum quoque egestati & calamitati sub
uenire queam^c. c Ephe. 4, f.
18.
d Pro. 19, b,
5, 9. & 21, d.
18.

112 *Quid exigit nonum præceptum?*

Ne aduersus quempiam dicam fal-
sum testimoniū^d, nullius verba calū-
nier^e, nulli obtrectem, aut conuiciū
faciam^f, neminē temerē, vel indicta
causa cōdemnem^g: Verūm omnis ge-
neris mēdacia, fraudes, vt opera pro-
pria Diaboli^h, nisi in me grauissimā
iram Dei concitare velim, omni cura
fugiāⁱ: In iudicijs ceterisq; negotijs,
veritatē secler, & id quod res est, liberē
& constanter profitear^k: Ad hæc iamā
aliorum & existimationem, quantum
queam, defendam & augeam^l. e Psal. 15, 2,
3.
f Rom. 1, d,
19, 30.
g Mat. 7, 2, 1
& c
Luc. 6, e 37,
h Ioh. 8, f,
44.
i Pro. 12, d,
22. & 13, 2, 5
k 1 Cor. 13,
c. 6.
l Eph. 4, f, 27
1, Pet. 4,
b. 8.

113 *Quid prohibet decimum præceptum?*

Ne vel minima cupiditate, aut co-
gita-

gitatione, aduersus vllum Dei præceptum, corda nostra vnquam sollicitentur: sed perpetuò, & ex animo omne peccatum derestemur, contraque omni iustitia delectemur^a.

^a Rom. 7. b

7.

114 Possuntne autem illi, qui ad Deum conuersi sunt, hæc præcepta perfecte seruari?

Minimè: verùm etiam sanctissimi quique, quãdiu viuunt, habèt tantùm exigua initia huius obedientiæ^b: Sic tamen, vt serio ac nõ simulato studio, nõ secundũ aliqua tantùm, sed secundũ omnia Dei præcepta, viuere incipiãt^c.

b 1. Ioh. 1. d

8.

Rom. 7. c. 14

15. &

Eccle. 7. c.

21.

c Rom. 7. d,

22.

Iac. 1. b. 10.

d 1. Ioh. 1. d

9.

Psal. 32. b. 5

e Rom. 7. d

24. & 5.

115 Cur igitur vult Deus legem suam adeò exactè & seuerè prædicari, cum nemo sit in hæc uita, qui eã seruari possit?

Primũ, vt in omni vita, magis magisque agnoscam^d, quãta sit naturæ nostræ ad peccandum propensio, tantoq; auidiùs remissionem peccatorum, & iustitiã in Christo expetamus^e: Dein de, vt hoc perpetuò agamus, illud semper meditemur, & gratiam Spiritus sancti à Patre imploremus, quò indies magis

magis ac magis ad imaginē Dei renouemur, donec aliquando tandē, postquam ex hac vita decesserimus, propositam nobis perfectionem læti assuemur^a.

DE PRECATIONE.

- 116 *Quare Christianis necessaria est precatio?*
 Quia præcipua pars est, eius quam Deus à nobis postulat, gratitudinis^b:
 Tum quia illis tantum suam gratiam & Spiritum sanctum Deus largitur, qui veris gemitibus, cōtinenter hæc ab eo petunt, & pro ijs ipsi gratias agunt^c.
- 117 *Quæ ad eam precationē requiruntur quæ Deo placeat, quæq; ab ipso exaudiatur?*
 Primum, vt à solo vero Deo, qui se in verbo suo patefecit^d, uia, quæ à se petiti iussit, vero cordis affectu petam^e.
 Deinde, vt ex intimo nostræ indigentiae ac miserię sensu^f, nos in cōspectu diuinæ Maiestatis, supplices abijciantis^g. Postremò, vt huic firmo fundamento innitamur^h, nos à Deo, quâquã indi-

24.

Phil. 3. e. 11.

12. 13. 14.

b Psal. 50. e.

14. 15.

c Mat. 7. b.

7.

Luc. 11. b 9.

13.

Matt. 13. b.

12.

Psal. 50. e. 15

d Iohā. 4. c.

21.

e Rom. 8. e.

26.

1. Iohā. 5. e.

14.

c. Iohan. 4. c.

23. 24.

Psal. 145. d

18.

f 1. Par. 10.

c. 12.

g Psal. 2. e.

11. & 34. c.

19.

Ier. 66. a. 2.

h Rom. 10.

c. 14. & 8. c.

15.

Iac. 1. a. 6.

indi-

indignos, propter Christum tamē cer-
 a Ioh. 14. b. tō exaudiri ^a, quemadmodum nobis
 13, 14. 15, & in suo verbo promisit ^b.

15. c. 16. &
 16. c. 13.

Dan. 9. c. 17.

18.

b Mat. 7. b.

2.

Psal. 143. a. 1

c Iac. 1. c.

17.

Mat. 6. d. 33.

d Mat. 6.

b. 9. & c.

Luc. 11. a. 2.

& c.

118 *Que sunt ea que à se peti iubet?*

Omnia tū animæ tum corpori ne-
 cessaria ^c, quæ Dominus noster Iesus
 Christus ea precatione, quam nos ipse
 docuit, complexus est.

119 *Que est illa precatio?*

Pater noster ^d, qui es in cœlis:
 Sãctificetur nomen tuum: Ves-
 niat regnum tuum: Fiat volūtas
 tua, quemadmodum in cœlo, sic
 etiam in terra: Panem nostrum
 quotidianum da nobis hodie: Et
 remitte nobis debita nostra, sicut
 & nos remittimus debitoribus
 nostris: Et ne inducas nos in tẽ-
 stationem, sed libera nos à malo.
 Quia tuum est regnum, & potẽ-
 tia & gloria, in secula, Amen.

120 *Cur precipit Christus, ut ita Deum com-
 pellemus, Pater noster?*

Vt

100 Ut statim in ipso precationis exor-
dlo, conuenientem Dei filijs reueren-
tiam, & fiduciam erga Deum in nobis
excitet, quæ nostræ precationis funda-
mentum esse debet: nimirum, Deum
propter Christum nobis patrem factû
esse, & quæ vera fide ab eò petimus, no-
bis multò minùs negare, q̄ parentes
nostri, nobis bona terrena denegant ^a.

122 *Cur additur, Qui es in cœlis?*

Ne de cœlesti maiestate Dei humi-
le quippiã aut terrenû cogitemus ^b:
simul etiam, vt ab eius omnipotentia,
quæcunque animo & corpori sunt ne-
cessaria expectemus ^c.

123 *Que est prima petitiõ*

100 Sanctificetur nomen tuum,
hoc est, Da principio vt te rectè agno-
scamus ^d, & lucentè in omnibus ope-
ribus tuis omnipotentia, sapiëntia, bo-
nitatem, iustitiam, misericordiam, &
veritatem tuam veneremur, prædica-
mus & celebremus ^e: Deinde, vt vniuer-
sam vitam nostram, cogitationes, ser-
mones

a Mat. 7. b.

9. 10. 11.

Luc 11. b. 11.

12. 13.

b Iere. 23. c.

23. 24.

Act. 17. f. 24.

25. 27.

c Rom. 10.

c. 12.

d Iob. 17.

a. 3.

Mat. 16. c. 17

Iac 1. 2. 5.

Psal. 119.

105.

e Psal. 119.

137.

Luc. 1. c. 46.

&c c. 68. 80c.

Psal. 145. b.

2. 9. c. 17.

Exod. 34. a.

6. 7.

Psa. 143. a. 1.

2. 5. c. 10. 11.

12.

Ier. 31. c. 18.

19. & 33. b.

11. c. 10. 13.

Mat. 9. c. 17

Rom. 11. c.

11. d. 31.

- mones & actiones, eò sepep ditigam^r,
 ne sanctissimum nomē tuum, propter
 nos contumelia afficiatur, sed honore
 potius & laudibus illustretur^a,
 a Psal. 117, 2, 1, & 71, b. 8
 b Mat. 6, d, 12; *Quæ est secunda petitio?*
 33. **Veniat regnum tuum, hoc est,**
 Psal. 117, a, 5 regas nos ita verbo & Spiritu tuo, vt
 & 143, c. 10 nos tibi magis magisq; subijciamus^b:
 c Psal. 117, d **Conserua & auge Ecclesiā tuam^c, de-**
 20, & 122, b, 6. **strue opera diaboli, omnēq; potētia se-**
 d 1, Ioh. 3, aduersus maiestātē tuam efferentē, ir-
 b, 8. **rita fac omnia cōsilia, quæ cōtra verbū**
 Rom. 16, c, tuū capiūtur^d, quoad plenē tadē ac p-
 20. **e Apoc. 12, 124 *Quæ est tertia petitio?***
 d, 17, 20. **Fiat voluntas tua, quæ admodū**
 Rom. 8, d, 12, 23. **in cœlo, sic etiā in terra, hoc est, Da**
 f 1, Cor. 13, d, 18. **vt nos & omnes homines, volūtati pro-**
 g Mat. 16, d, 24. **priæ renunciantes & tuę volūtati, quæ**
 Tit. 2, c. 12. **sola est sancta, promptē & sine vllō mur-**
 h Luc. 22, c, 41. **mure parcamus^h: atq; ita singuli mā-**
 i 1, Cor. 7, d, 24. **datum nobis munus fideliter & alacri-**
 k Psal. 103, d, 20, 21. **ter exequamurⁱ, quemadmodum fa-**
 125. **ciunt angeli in cœlo^k.**
Quæ est quarta petitio?

Panem nostrum quotidianū da

nobis hodie, hoc est, suppedita no-

bis omnia, quę sunt ad hęc vitā neces-

saria ^a, vt per ea agnoscamus, te vni-

cum fontem esse, ex quo omnia bona

emanant ^b, ac nisi tu benedicas, omnē

nostram curam & industriam, atque a-

deo tua ipsius dona, nobis infelicia &

noxia esse ^c. Quapropter da vt fiducia

nostram, ab omnibus creaturis auer-

sam, in te solo collocemus ^d.

126 *Quę est quinta petitio*

Remitte nobis debita nostra, si-

cut & nos remittimus debitori-

bis nostris, hoc est, nobis miserimis

peccatoribus, omnia peccata nostra,

atque eā etiā prauitatem, quę in no-

bis etiamnum hæret, propter Christi

sanguinem ne imputes ^e: quemadmo-

dum nos quoque hoc tuę gratię testi-

monium in cordibus nostris sentimus,

quod firmiter nobis propositum ha-

bemus, omnibus qui nos offenderunt,

ex animo ignoscere ^f.

127 *Quę est sexta petitio*

Ne nos inducas in tentatio-

nē, sed libera nos à malo, hoc est,

a Psal. 137,

c. 15, & 104,

d. 27. &c.

Mat. 6, c. 25

&c.

b Act. 17, f,

27, & 14, c,

17.

c 1, Cor. 15,

g, 58.

Deut. 8, 2, 3.

Psal. 37, c. 16

17.

d Psal. 62,

c. 11 & 55, d,

23.

e Psal. 51, a:

1, & c. & 143

2, 2.

f, Ioh. 2, 2,

1, 2.

f Mat. 6, b,

14, 15

Quoniam ipsi natura adeò debiles

a Ioh. 15, a, f & infirmi sumus, vt ne momento qui-
 Plal. 103, c, de subsistere possimus^a: infensissimi
 14, autem hostes nostri, Satan, b mundus^c,
 b 1, Pet. 5, c, ac nostra ipsorù caro^d, nos còtinen-
 8, ter oppugnant: tu nos sustentens, & spi-
 Eph. 6, b, 11, ritus tui robore firmes, ne in hoc spiri-
 c Ioh. 15, e, tuali certamine succumbamus^e, sed
 19, d Rom. 7, d tati sper illis fortiter resistamus, donec
 23, integrã tandẽ victoriã obtineamus. f

Gal. 5, c. 17. e Mat. 26: d 128 *Quomodo concludis preceationem tuam?*

Marc. 13, d, Quia tuum est regnum & po-
 33, tẽtia et gloria, in secula. hoc est, om-
 fi. The. 3, d nia hæc à te petimus, quia cum & rex
 13, & 5, d, 23, noster, & omnipotens sis: omnia nobis
 g Rom. 10, & vis & potes largiri. Atq; hæc quidẽ
 6, 11, 11, ideò petimus, vt ex ijs, non ad nos, sed
 2, Pe. 2, b, 9, ad sanctum nomen tuum omnis glo-
 h Ioh. 14, b, ria redeat^h.

Plal. 115, a, 1, 129 *Quid sibi vult particula, Amen?*

Ier. 33, a, 8, 9 Rem certã ac ratam esse. Nam pre-
 i 2, Cor. 1, d, 10, catio mea, multò certius à Deo est
 2, Tim. 2, b, exaudita, quàm ego in corde meo sen-
 13, tio, me illud ex animo cupere i.

F I N I S.

Soli Deo laus & gloria.